

הלכות פסח סימן תלד

לכדק, שפדאי אדם נטלו, לקח (ה) יכפה עליו כלי או יתלנו באויר * או יציקנו (ו) בתבה, מקום שאין עקב יכול לבוא: ב אחר הבדיקה (ו) מיד בליה יבטלנו ויאמר 'כל (ה) חמירא דאיתא ברשותי (ז) דלא חזיתה ודלא בערתה לבטל (ח) ולחרי עפרא דאדעא'. הגה ויאמר הבטול (ט) בלשון שמכין (מהרי"י בירין). ואם אמרו (ו) (י) בלשון הקדש, 'כל חמירא' כולל חמץ ושאור (ת"ה סימן קלד), * אבל בשאר לשונות צריך להזכיר (ו) כל אחד בפני עצמו (ד"ע). (יא) יטוב לחזר ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד סוף שעה חמישית קדם שתגיע שעה ששית, שמשתיגע שעה ששית נאסר ואין בידו לבטלו: הגה [*] ואין לבטל ביום (יב) אלא לאחר ששרף החמץ, כדי לקדם מצות שרפה בחמץ שלו (מהרי"ו): ג (יג) "בבטול היום יאמר דחזיתה ודלא דבערתה ודלא בערתה: ד (יד) *שלוהו (טו) יכול לבטל. (וכשמבטל שליח צריך שיאמר (טז) * חמצו של פלוני * יהא בטל' (וכו') (תשובת מהרי"י

באר היטב

[*] ואין לבטל כו'. ועין בהלכות קטנות סימן קצח מה שכתב בזה: (ד) בתבה. ובח"מ סימן רצא ט"י פסק רמ"א דתבה חתונה אצל עכברים, ע"ש. וי"ל, ודר"ק: (ה) חמירא. לפי שלחם הוא חיות האדם (ו) בלשון. בקצת נסחאות כתוב: ואם אמרו בלשון הקדש יא. ודקא כשיודע לפחות ענין הבטול שמפקיר חמצו, דאם אינו יודע לא יא, וכ"כ המהרי"ל ומהרי"ו ומ"א. ועין ח"י: (י) כל אחד. המדקדק במעשיו יאמר נסח זה: כל חמירא וחמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתה ודלא בערתה ודלא ידענא לה לבטל

שערי תשובה

משנה בוררה

ממשמשים שם: (ה) יכפה עליו כלי. ולתן החמץ בכלי ולבטולו אסור, מפני שדרכן של שרצים לגלות, אבל בשבופה עליו כלי רחב אין יכולין לגלות [מ"א וש"א]: ב (ו) מיד בליה יבטלנו. הטעם הוא, (ט) דאף-על-גב דמדאורייתא בבדיקה לבר סגי, דמן התורה סגי בקצת מקו, או בבעור או בבטול, (י) דאפלו אם יאשר שם חמץ בבית אינו עובר עליו כל זמן שלא נודע לו, כיון שבדק היטב ונעשה כל מה שמוטל עליו, מפל מקום חמץ חששו שמה ימצא גלוסקא נפה שאינה נבטלת מעצמה כמו פרוורין, (יא) וישהה מצט קדם שישרפנו ויעבר עליו בכל יראה, אבל אם יבטלנו, שוב אינו עובר בכל גוויי בכל יראה, דהני הפקר ולא דילה הוא: (ז) דלא חזיתה ודלא בערתה. אבל מה שצאה ובער (ז) אינו מבטל עכשו, שהרי רוצה לאכל עוד מה שמשד, וגם כדי לקדם מצות שרפה בחמץ שלו למחר, ולקח אינו מבטל הכל עד למחר אחר אכילה ואחר ששרף החמץ: (ח) ולחרי עפרא דאדעא. וכגון שיאמר 'ולחרי (יג) הפקר עפרא דאדעא'. ולכלי עלמא מהני לשון זה של הפקר, אף שאמר לשון זה

באר הגולה

מוציא מידי ודאי חמץ (גמרא) * או יציקנו בתבה, מקום שאין עקב יכול לבוא. ודעה לומר, דסתם תבות חתורות הן אצל עכברים, כמו שכתוב בחשון משפט סימן רצא ט"י יג בהג"ח, ולכן דקדק וכתב 'מקום שאין' וכי, הינו שיתיר להניח שם באופן שהעקב לא יוכל להגיע לשם והג"ח, ונסתלק בזה קצת הכארה היטב: * אבל בשאר לשונות וכו'. ולפי זה הוא הדין אם אמר לשון הקדש ממש ששרף חמץ ושאור, דשני דברים הן ודקדק לשון 'חמירא' כולל שניהם, וכמבאר בבית יוסף. ובבאר הג"ח מקפדק על כל זה, דבירושלמי אמר דצריך שיאמר 'כל חמץ שיש לי בחוף ביתי ואיני יודע בו' וכו', הרי שלא הצריך לומר גם שאור: * שלוהו וכו'. ואין לעשות קטן לשליח (פ"מג): * חמצו של פלוני וכו'. עין ט"ו שרדפה לומר דאין צריך לזה משום דמסתמא נתנם לו במתנה, ולא העתקתי במשנה ברורה, דכמה אחרונים השיגו על זה, דכמה זכה השליח בחמץ: * יהא בטל. עין במשנה בוררה מה שהעסקנו בשם הפגן-אברהם וש"א דדוקא כשצננה לבטל, אבל אם צננה לבדק אינו יכול לבטל. ובספר מגן האלה מפסק על זה, דכמה הלא מסתמא עשאו שליח לבדק כשהוא, ועליהן מצדד שיבטל השליח על-כ"פנים, דשמה סמך המשלח עליו,

בינו לבין עצמו ולא בפני אנשים (אחרונים): (ט) בלשון שמכין. שהרי הבטול הוא מתורת הפקר, ואם אינו יודע, מה מהני הבטול? ועל-כן (יד) טוב ללמד לעמיתא שאינם מבינים בלשון הקדש, או אשה מבטלת שאתאמר בלשון שמכניה, דהני (אלעזר חמץ אדער ווער טייג וואס עס איז אין מיין רשות, זאל זיין הפקר אונד זאל ניט זיין גירעכניט נאר אזוי וויא ערד אין גאס). ואם אמר עס-הארץ בלשון הקדש, (טו) אם יודע לפחות ענין הבטול, שידע שמפקיר חמצו, יא דביעבר, אבל אם אינו מבין כלל וסובר שאומר איתא תחנה, לא יא אפלו בדיעבר: (י) בלשון הקדש. לאו דוקא, (טו) ודעה לומר, בלשון תרגום כמו שאנו אומרים: (יא) יטוב לחזר ולבטלו. לפי (י) שרגלין לקנות פת ביום י"ד למאכל, וגם בפת ששרי בליה למאכלו לא נתפסו לבטול ונאף אם פון לבטלו, הלא חוזר וזוכה בון, ויש לחש שמה יאשר ממנו בזה ויעבר עליו, לקח חוזר ומבטלו. (יב) ומפל מקום אין לסמוך על בטול היום לבר ושלאל לבטל בליה, (יט) דחשיגין שישיש לבטל עד שעה ששית דא לא מהני בשל: ג (יב) אלא לאחר ששרף החמץ. ואם-כן צריך לשרף קדם שעה ששית, ואחר-כך יבטלנו גם-כן מתקן (כ) קדם שיחתל שעה ששית: ג (יג) בבטול היום יאמר דחזיתה וכו'. דבטול היום אינו אלא משום הנשאר, ובדלעיל בסעף-קטן יא: ד (יד) שלוהו. הינו כשצננה לשליח לבטל חמצו, אבל אם צננה לו לבדק, לכלי עלמא אינו יכול לבטלו [מ"א וש"א]: (טו) יכול לבטל. דאף-על-גב דבטול הוא מטעם הפקר, והאומר להבדיל לך והפקר נכסי אין בכך בלוס עד שיפקידם הוא בעצמו, הכא לענין חמץ יש להקל, שהרי החמץ בשעה שעובר עליו בכל יראה וכל ימצא אינו שלו שהרי אסור בהנאה, אלא שהתורה העמידו ברשותו לענין שיעבר עליו, לפיכך בגלוי דעת בלבד, שהוא מגלה דעתו ולא ניתא לה דלקו לה וכוותא כלל בגויה, סגי. (כא) ויש מחמירין בזה, ובשעת הדחק יש להקל, (כב) דרב הפוסקים הקפידו לדעת המחבר. ומפל מקום כל זה דוקא כשעשה שליח על זה, ובלא שליחות אין יכול לבטל חמצו של חברו אף היכא דזכות הוא לו, כגון שהוא בדרך ושכח לבטל (פ"מג בפתיחה) (טו) חמצו של פלוני. דהני, (כג) שלא יאמר דאיכא בביתא דרין, דלמא יש לו במקום אחר.

שער הציני

(ט) עלת-שבת: (י) מגן-אברהם בשם הרמב"ם והרא"ש, והט"ו כתב דאף השור מודה דאם לא ידע מתחלה אינו עובר עליו כלל: (יא) רש"י, והעתיקו העלת-שבת והחמיר-משה והג"ח: (יב) פוסקים: (יג) ב"ח וחקי-עקב וקור-חיים והג"ח וש"א: (יד) ח"י-אדם: (טו) מגן-אברהם וש"א וחקי-עקב: (טז) אלה רבה והג"ח: (יז) גם זה שם: (יט) ואף דאז זמן שרפה לפי המנהג ואם-כן מפילא תזר גם לבטלו (עין בנקרא), מפל מקום פיון דמעקר הדין כל אחד יכול לשרף מתי שירצה לא מקרי זמן מסים [ט"ז]. ועין 'מגן-אברהם מה שכתב עוד בזה: (כ) דאחר-כך אסור בהנאה, דקלוקל בסמין חמג, ואין בידו לבטלו: (כא) ה"ח [והואו כמגן-אברהם ובאלה רבה] שהחזיק בשית האחרים שהובא בטרין: (כב) ה"ח [וה"ח] וחקי-עקב ופרי חדש ודר-ה"חיים, וגם הג"ח כתב שהעקר נפקס המחבר וזק להתחלה טוב לחש דלעת ה"ח, וגם מהג"ח נראה שאינו חולק על דין זה: (כג) הג"ח:

תרגום: 1 כל חמץ או שאור הנמצא ברשותי, שיחב הפקר, ולא יהא נחשב אלא כמו עפר ברחוב.

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תֵּלֶד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו']

מִיָּד פִּלְגָּה יְבִטְלֵנָּה⁽²⁾.

ולענין אמירת 'ולחוי הפקר' בערב פסח שחל בשבת, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פט"ו ס"ק ב) שאף לסוברים שאסור להפקיר בשבת, יכול הוא לומר בביטול שאומר בשבת 'ולחוי הפקר', שכיון שאסור להפקיר בשבת, אין מילים אלו מתפרשות כמעשה הפקר, אלא שהחמץ יעשה הפקר על ידי הביטול.

[משנ"ב שם]

אף שְׁאָמַר לְשׁוֹן זֶה בִּינֵי לְבִין עֲצָמוּ וְלֹא בִּפְנֵי אֲנָשִׁים⁽⁶⁾.

6) ואף על פי שהמפקיר צריך שיפקיר בפני שלשה אנשים, וכפי שכתב השו"ע (ח"מ סי' רעג ס"ז), מי"מ כתבו התוס' (פסחים ד, ב ד"ה מדאורייתא) שאין זה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אין צורך להפקיר בפני שלשה.

[משנ"ב ס"ק י']

וְרוֹצֶה לוֹמַר, בְּלִשׁוֹן תְּקַוּוּם כְּמוֹ שְׁאָנוּ אוֹמְרִים⁽⁷⁾.

7) והטעם שתיקנו לאומרו בלשון ארמי ולא בלשון הקדוש, כתב הדרכי משה (אות ב) מפני שנוסח זה תיקנו הגאונים, ועמי הארצות שבבבל הבינו רק לשון זה. ובספר סדר היום (סדר ביעור חמץ וכוונתו) כתב, לפי שעל הלחם יחיה האדם לפיכך אין ראוי לו לילול בכבודו, וכמאמר הכתוב (משלי יג יא): "בו לדבר יחבל לו", ואילו היו אומרים את הביטול בלשון הקדוש, לשון שהכל מבינים בו, יתכן שהמוקין היו מקטרגים על הולול בלחם, לפיכך תיקנו לאומרו בארמית, לשון שאפילו מלאכים אינם מבינים בו. והשו"ע הרב (ק"א ס"ק ד) חלק על דבריו, וכתב שאף על פי שאין המלאכים מבינים בארמית, המוקין מבינים בו, ואדרבה עיקר לשונם היא ארמית, וכפי שמבואר בזה (פ' תרומה [דף קטס, ב]) הובא בב"י לעיל (סי' נו).

[משנ"ב ס"ק יג']

בְּבִטּוֹל הַיּוֹם יֵאָמַר דִּחְיִיתָה וְכוּ'⁽⁸⁾.

8) ובטעם הדבר שאומרים 'דביערתיה וכו'', אף שאין צורך לבטל חמץ שכבר ביער מהעולם, כתב הדעת תורה בשם הדעת קדושים [בוטשאטש], שהכוונה היא לחמץ שלא נשרף כראוי בשריפת החמץ. באופן אחר כתב שם, שאין הכוונה לחמץ ששרף, אלא לחמץ שנפלה עליו מפולת שדינו כמבוער, ומ"מ צריך לבטלו כמפורש בשו"ע לעיל (סי' תלג ס"ח). עוד אופן כתב שם בשם בעמח"ס יד יוסף, שהכוונה היא לחמץ שביער מרשותו על ידי שמכרו לגוי, ויש לחוש שמא לא היתה המכירה כראוי [וכן הביא בשמו השדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה אות מה].

[משנ"ב ס"ק טו]

וְהָאוֹמֵר לְחִבְרוֹ לֶךְ וְהִפָּקֵר נִכְסֵי אֵין בְּכֶף קְלוּם⁽⁹⁾.

9) ובטעם הדבר שאי אפשר להפקיר על ידי שליח, כתב הבי"י לפי שהפקר הרי הוא כנדר, ואין שליחות מועילה כנדר. טעם אחר כתב בספר יד המלך (פ"א מהל' שלוחין ושותפין ה"א), לפי שהפקר צריך להיות הפקר לכל, ואם יפקיר על ידי שליח אין השליח עצמו יכול לזכות בשעת ההפקר, שכן אינו יכול להיות באותו רגע גם המפקיר וגם הזוכה, ונמצא שבשעת ההפקר אין זה הפקר לכל. וטעם אחר כתב הבר"י יוסף (ס"ק ה) לפי שכל דבר שאדם יכול לעשותו על ידי דיבור בעלמא בלי טירחה כל שהיא, ואין לו שום צורך בשליח, לא מועילה בו שליחות.

2) ביטול זה, כתב השו"ע שצריך לאומרו בפיו, וכפי שכתב שי"אמר את הביטול, וכתב הבי"י שכן מפורש בירושלמי. אכן, כתב הבי"י שמדאורייתא די שיבטל בליבו, אלא שתקנת חז"ל היא שיבטל בפיו [ובסי' תלא כתב הבי"י שיש ראשונים שסוברים שמדאורייתא צריך לבטל בפה, שקיימא לן שדברים שבלב אינם דברים]. אמנם בשו"ע לקמן (סי' תלו ס"ב) מבואר שביטול בלב מועיל, והביה"ל שם (ד"ה בלב) כתב שנחלקו בכך ראשונים, ושבביאור הגר"א שם נקט להלכה שמועיל ביטול בלב.

[משנ"ב ס"ק ז']

דִּלָּא חֲזִיתָה וְדִלָּא בְּעִתָּה⁽³⁾.

3) ובטעם הדבר שאומר 'דאיתיה ברשותי', שמשמע שמבטל רק את החמץ שבתוך רשותו, כתב השו"ע הרב (סי' תמ ק"א ס"ק א), לפי שמן התורה אין אדם עובר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא' אלא אם כן החמץ נמצא ברשותו, או שהפקידו ביד אחר, ואם אכן הפקיד את החמץ ברשות אחר, הרי זה בכלל רשותו וכלול בלשון 'דאיתיה ברשותי', אבל אם הניח את חמצו ברשות אחר בלא ידיעת בעל הרשות, אין בעל החמץ עובר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא'.

וְאֵף עַל פִּי שֶׁמִּדְרַבָּנָן עוֹבֵר עַל אִיסוּר 'בִּל יֵרָאֶה' וְ'בִּל יִמְצָא' גַּם עַל חֻמֵּי שְׁאֵינוֹ בִּרְשׁוֹתָיו, וְאִם כֵּן הִיָּה לוֹ לִבְטֹל גַּם חֻמֵּי זֶה, כִּתְבַּת בְּשׁוֹת אִמְרֵי יוֹשֵׁר (ח"א סי' כג) שְׁהוֹאִיל וּמִדְּאֻרִּיתָא אֵין צוּרֵךְ לִבְטֹל חֻמֵּי זֶה, וּמִדְרַבָּנָן אֵין דִּי בִּבְטוּלוֹ אֵלֶּא צִירֵךְ לִבְעֵרוֹ דּוֹקָא, לִפְיָךְ אֵין מִבְטָלִים אוֹתוֹן.

וראה בשו"ע הרב שם שכתב, שדבריו הם שלא כדעת הט"ז שם (ס"ק ד) שסובר שאף אם הניח את החמץ ברשותו של אחר שלא בידעת בעל הרשות עובר בעל החמץ ב'בל יראה' ו'בל ימצא'. וראה ביה"ל לקמן (סי' תמ ס"ד ד"ה עובר) שהסתפק בדיון זה.

טעם אחר מדוע אומר 'דאיתיה ברשותי', כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' מב), לפי שמדאורייתא די בבדיקה ובביעור החמץ הידוע, והחייב לבטל הוא תקנת חז"ל שחששו שמא ימצא גלוסקא יפה [וכפי שכתב המשנ"ב (בס"ק ו)] וחשש זה קיים רק בחמץ הנמצא ברשותו, אבל בחמץ שנמצא ברשות אחר, לא חששו שימצאו בפסח, ולפיכך אין צורך לבטלו.

ביאור אחר כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם), שהלשון 'ברשותי' אין משמעותה בתוך רשותי, כלומר בתוך ביתי ושאר המקומות השייכים לי, אלא משמעותה חמץ השייך לי, ובכלל זה חמץ שלי הנמצא ברשות אחר.

[משנ"ב ס"ק ח]

וְלִהְיוּ כְּעֶפְרָא דְּאַרְעָא⁽⁴⁾.

4) והטעם שצריך לומר 'דארעא', ואין די שיאמר 'כעפרא', כתב החק יעקב (סי' י) לפי שיש עפר בעל ערך, כגון עופרות זהב.

[משנ"ב שם]

וְנִכְוֵן שְׁיֵאֵמַר וְלִהְיוּ הִפָּקֵר כְּעֶפְרָא דְּאַרְעָא⁽⁵⁾.

5) ובטעם הדבר כתב הבי"ח, שהוא כדי לדקדק בלשון לדעת הסוברים שביטול מטעם הפקר.

הלכות פסח סימן תלר תלה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

אפטרופוס של יתומים חייב לבדוק ולבטל⁽¹⁰⁾.

וכפי שכתב השו"ע (ח"מ סי' רצ סט"ו), שאפטרופוס של יתומים חייב לעשות להם בממונם כל מצות עשה שיש לה קצבה ממונית, בין שהיא מדברי תורה ובין שהיא מדברי סופרים.

[משנ"ב שם]

ואם עבר ולא בער ולא בטל ועבר עליו הפסח⁽¹¹⁾.

(11) כלומר, ולא מכר את החמץ, כן כתבו החק יעקב (ס"ק טו) והחיי אדם (כלל קיט סכ"ה) שציין השער הציון (ס"ק כד) [שאם מכר את החמץ היתומים לא ניוקו מכך שלא ביער וביטל].

[משנ"ב שם]

בין שאינו חייב אלא בפשיעה⁽¹²⁾.

(12) ולקמן לגבי מי שהופקד אצלו חמץ, שכתב השו"ע (סי' תמג סי"ב) שהנפקד חייב למכור, כתב המשנ"ב שם (ס"ק יב) שנחלקו אחרונים אם נחשב הוא כפושע אם לא מכרו, וצידד כדעת הסוברים שאין זו פשיעה.

[משנ"ב שם]

פרי"מגדים, וצ"ן שם עוד מה שפכת בזה⁽¹³⁾.

(13) שם כתב (א"א ס"ק ט), שכיון שאם אין לקטן אפטרופוס אפשר שאין החמץ נאסר משום 'חמץ שעבר עליו הפסח', לפיכך אפטרופוס ששכח למכור חמץ של יתום והגיעה השעה השישית, יסלק את אחריותו מהחמץ, ובכך יהיה החמץ מותר לאחר הפסח.

[משנ"ב ס"ק טז]

מכל מקום הבטול טוב יותר שמתעשה בעצמה בלשון שפכינה⁽¹⁴⁾.

(14) משמע מלשון שמעיקר הדין יכולה היא לבטל על ידי שליח, ואף על פי שהבטול אינו אלא דיבור ו'מילי לא מימסרן לשליח' [כלומר, שליח לדבר הנעשה על ידי דיבור אינו יכול למנות שליח אחר לעשותו], כתב בשו"ת יהודה יעלה (או"ח סי' קכא) שכיון שהביטול מוציא את החמץ מרשות הבעלים, אין זה נחשב 'מילי' אלא מעשה. באופן אחר כתב שם, שהטעם שאשה יכולה לבטל את חמצו של בעלה, אינו משום שאומדים אנו שהוא ממנה אותה לשליח על הביטול, אלא משום שאשתו כגופו, וממילא יכולה היא למנות שליח על הביטול, כשם שהבעל עצמו יכול למנות שליח לכך.

סימן תלה

דין מי שלא בדק בליל י"ד

[משנ"ב ס"ק ב]

ולאחר שנוכח מחייב לבדק תכף⁽¹⁾, שפא יפכה עוד הפעם⁽²⁾.

(1) ולענין עשיית מלאכה, אכילה או לימוד, שאסר השו"ע לעיל (סי' תלא סי"ב) לעשותם קודם שיבדוק את החמץ, כתב המשנ"ב שם (ס"ק ה) שהוא הדין כשלא בדק בלילה ונוכר ביום שלא בדק, שעליו לבדוק מיד, ואסור לעשות דברים אלו קודם שיבדוק, ואם נוכר קודם תפילת שחרית, כתב הבן איש חי (שנה ראשונה פ' צו אות ג) שיתפלל ולאחר מכן יבדוק.

(2) אמנם, לעיל (סי' תלג ס"ק ה) כתב על פי הגמרא (פסחים ד, א) בטעם הדבר שמי שלא בדק בלילה ובודק ביום, שיקדים לבדוק בבוקר, שהוא משום שזרזים מקדימים למצוות (הערת השונה הלכות ס"א).

[משנ"ב ס"ק ג]

אף-על-פי שאינו יכול לשפרו ביום-טוב⁽³⁾, מכל מקום יוכל לקפות עליו קלי עד מוצאי יום-טוב, בדרך לקמן בסימן תמ"ו⁽⁴⁾. ויש חולקין וסוברים דביום-טוב לא יבדק, רק בלילה של מוצאי⁽⁵⁾ וכו', דאם לא בטל חמצו קדם הפסח, אפשר שיבדק אף ביום-טוב⁽⁶⁾.

(3) ובטעם האיסור כתב לקמן (סי' תמו ס"ק ו), שמאחר שהבערה זו אינה לצורך היום, לא הותרה ביום טוב.

(4) ולטלטל את החמץ ביום טוב מחוץ לרשותו, כתב הרמ"א לקמן (שם ס"א) שאסור, וביאר המשנ"ב שם (ס"ק ה) שהוא משום שהחמץ נחשב כמקצה, כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה. עד כתב שם (ס"ק ד), שאם היה החמץ מותר בטלטול, לא היה די בכפיית כלי, אלא היה צריך להוציא את החמץ מרשותו.

ובבדיקת חמץ ביום טוב שלא הותר אלא לכפות עליו את הכלי, כתב המגן האלף (ס"ק ב) שאינו מברך על בדיקה זו, שכיון שאינו מבערו, אי אפשר לברך ברכת 'על ביעור'. ומה שבבדיקת חמץ בליל ארבעה עשר מברך 'על ביעור' אף שאינו מבער בזמן זה, היינו משום שעדיין לא הגיע זמן הביעור, אם כן הבדיקה יכולה להיחשב כתחילת מעשה הביעור, ולכן אפשר לברך עליה ברכת 'על ביעור', מה שאין כן ביום טוב שכבר הגיע זמן הביעור, כשבדק חמץ וכופה עליו את הכלי אינו יכול להיחשב כתחילת הביעור, ולכך יברך בחול המועד בשעה שמבער.

(5) ואפילו לדעת הסוברים שבאופן שלא ביטל את החמץ מותר לשורפו [כמובא בשעה"צ (ס"ק ו)], כתב הבי"ח שהיינו דוקא לגבי חמץ הידוע, שעובר בשהייתו על איסור 'בל יראה', מה שאין כן לגבי חמץ שאינו ידוע, אין עוברים עליו משום איסור 'בל יראה', ולכן אין חייב לבדוק אחריו.

(6) וביאר הפר"ח שם, שדבריו הם כפי מה שהוכיח לעיל (סי' תלא ס"ק א) שלא כדברי הבי"ח (הג"ל), אלא גם על חמץ שאינו ידוע עוברים מן התורה ב'בל יראה', ולכן יש לבדוק אחריו כדי לבערו. ואם נזכר בשבת שבתוך הפסח שלא בדק, כתב השו"ע הרב (ס"א) שאין לבדוק, שהרי הבדיקה צריכה להיות לאור הנר [כמבואר בשו"ע לעיל (סי' תלג ס"א)], ובשבת אסור לטלטל את הנר.

[משנ"ב שם]

דאין אדם מוריש אסונא לברה⁽⁷⁾, ויש חולקין וסוברים דבכל גזני מחזקיני ה'ורשין לבדק ולבטל⁽⁸⁾.

(7) ולכן אף אין החמץ נאסר לאחר הפסח, שהרי היורשים לא היו מחייבים לבערו, ואין חל עליו דין חמץ שעבר עליו הפסח. ובאופן שבעל החמץ מת לאחר זמן האיסור מן התורה, כגון בערב הפסח לאחר חצות, או בימי הפסח, כתב בשו"ת נודע ביהודה (או"ח מהדירק סי' ב) שהחמץ מותר בהנאה לאחר הפסח, שאף על פי שהיה חייב לבערו ולא ביער, מ"מ אין החמץ נאסר מחמתו, משום שהקנס חל במוצאי הפסח, וכיון שמת קודם לכן לא חל עליו הקנס, וגם על הבנים אינו חל, כיון שהם לא חטאו.

מאידך, החזו"א (או"ח סי' קיח ס"ק ד) כתב שבאופן שמת בימי הפסח, נאסר החמץ בהנאה מחמתו, כיון שזיה מחייב שעה אחת לבערו. וכתב השו"ת הלכות (סי' תמו ס"ו). שמדברי המשנ"ב (שם ס"ק ב) שהתיר חמצו של גר שמת קודם הפסח, משמע כדעת החזו"א, שבאופן שבעל החמץ היה חי שעה אחת בימי הפסח, נאסר חמצו בהנאה.

וגם באופן שבעל החמץ מת בערב הפסח לאחר חצות, צידד החזו"א (שם) שהחמץ נאסר בהנאה לאחר הפסח, שאף על פי

המשך במילואים עמוד 4

הלכות פסח סימן תלר תלה

ז באר הגולה

ז קל ב

בר"ן. (יז) 'אם אין האיש בביתו ובטל במקום שהוא, (יח) 'ואם (ט) [א] אינו עושה כן, טוב (יט) *שחבטל אשתו:

תלה דין מי שלא בודק בליל י"ד, ובו סעיף אחד:

א משנה פסחים י
וכפרש החופות,
וכן פסחי הרי"ף
והרמב"ם

א *לא בודק בליל י"ד, יבדק (ב) (א) ביום י"ד, באינו עושה שזכר מהיום. לא בודק כל יום י"ד, (ג) יבדק (ב) בתוך הפסח. לא בודק בתוך הפסח, (ד) יבדק לאחר הפסח, כדי שלא יפשל בחמץ

שער תשובה

[מ] אינו. עב"ט. וצ"ח הל"ט סימן רט שפסקא בביטול ע"י שליח, ובמור וקציעה נכתב דאשתו בלי רשות עדיפא משליח ברשות, ובמח"ב הביא בשם הרמ"ע באלפסי וז"ל שדעתו דגבי חמץ מותר בטול ע"י שליח, כיון דאינו ברשותו כו' בגלוי מלתא פרי, וצ"ח דבעה"ב זכות הוא לו, ואצ"ל שאלא מדעתו אינו מבטל מי"מ ע"י שליחות ומדעתו יכול לבטל, וע"ש, וכי"כ בפ"מ פסחיתא: מי שחב לא חמץ בדרך וישראל שהיה שם בשול, לא אמרינן כזה וזין כו', וע"ש עוד במח"ב בשם הרמ"ע דאשתו ובכיו שיש להם רשות לאכל משול מספקא שיש להם רשות לבטל ומשך נפי שליח, ודוקא שהם

מי שלא בודק חמץ קדם זמן אסורו וזמא, אין הירשך מוכרחין על הדריקה ובעור

באר הלקה

וגם המשלח צריך לבטל ובלא זה אינו מוילי, וצ"ח שם עוד מה שכתב בזה. אחר-כך מצאתי שגם הגר"ז שפסקא על דברי המגן אברהם דמסתמא בפתוה גם על הבטול, ומכל מקום נראה דכל זה אם נסע בדרך ונעשה שליח קדם נסיעתו לבדק חמצו, אבל כשהוא בביתו ומבקש לאחר לבדק, בודאי צריך לבטל בעצמו, אם לא שצנחה בהדיא על הבטול גם כן: * שחבטל אשתו. צ"ח

קטן שאין לו אפטרופוס ועבר עליו הפסח, אפ"ר שאין לאסור חמץ שלו, דלמאן נקנסה? [פרי-מגדים, וצ"ח שם עוד מה שכתב בזה⁽¹⁾]: (יז) אם אין האיש בביתו. ולא מנה (כח) שליח לבטלו. ולפי מה שכתבנו מקדם דיש מחמירין דלא מהני שליח לבטל, נכון שייבטל (כו) שם במקום שהוא בעצמו גם כן, אפלו אם עשה שליח לבדקה ובטול: (יח) 'ואם אינו עושה כן. לכאורה מנא דרעה האשה שאין הפעל מבטל במקומו? אלא הכננה, (כז) שאין הפעל לגיל לעשות כן, ואם כן חשינן שמה שכתב, לכן טוב שחבטל אשתו אף שלא צנה לה לבטל, דמסתמא כמו שנתן לה רשות דמי, ונראי להזהירה על זה. ומכל מקום אין בראי לכתחלה לסמוך לגמרי על בטול אשתו כיון שמכל מקום אינו שלה, ויבטל במקום שהוא: (יט) *שחבטל אשתו. ותאמר (כח) 'כל חמירא דאיכא ברשות בעלי דידע בה' וכו', ואם אינה מבינה לשון-הקדש תאמר בלשון שמבינה, וכו'. ואפלו אם אינה יודעת בעצמה לבדק ומנחה שליח לבדק בדרך חמץ, (כט) מכל מקום הבטול טוב יותר שיתעשה בעצמה בלשון שמבינה⁽¹⁴⁾, שאף להפעל בעצמו יש מפקקים על מנוי השליחות על הבטול, וכל-שכן לאשתו שהחמץ בעצם אינו שלה. ואלמנה, כיון שהחמץ שלה, ויכול לבטל בעצמה או לעשות שליח, וכו"ל לגבי איש:

א (א) ביום י"ד. ואחר הדריקה (ב) 'בטל אם צדין לא הגיע עשה ששית, דאחר-כך אין בידו לבטלו, ובדלעיל בסימן תלר, רק בדיקה ובעור ביד: (ב) באינו עושה שזכר מהיום. ולאחר שזכר מח"ב (ג) לבדק (תקף), שמה שכתב עוד הפעם: (ג) 'יבדק בתוך הפסח. ואפלו (ג) כבר בטל. ואפלו ביום-טוב עצמו (ד) בודק, אף-על-פי שאינו יכול לשפוף ביום-טוב⁽¹⁵⁾, מכל מקום יוכל לבטלו ע"י שליח. וצ"ח שזכר בסימן תמו"ו. (ה) ויש חולקין וסוברין דביום-טוב לא יבדק, רק בחול שם מוצאי⁽¹⁶⁾. ותפריד חזק הכריע, דאם לא בטל חמצו קדם הפסח, (ו) אפ"ר שייבדק אף ביום-טוב⁽¹⁷⁾, ואם כבר בטל, בודאי לא יבדק רק בחול-המועד. מי שלא בודק קדם זמן אסורו וזמא, (ז) אם כגון הירשך לזכות בהחמץ ונחצקם קונה להם, פשיטא דעברו בכל נראה וצריכין מדינא לבדק ולבעור, ואם לא עשו כן ועבר הפסח, אסור כדון חמץ שעבר עליו הפסח, אף אם לא כגון לזכות אין צריכין לבעור נאם לא שמשמשין שם באותו חדר, דאז בכל גווי צריכין לבעור משום דלמא אתי למיכל מנה, דאין אדם מוריש אסורא לברה⁽¹⁸⁾. (ח) ויש חולקין וסוברין דבכל גווי מחבין הירשין לבדק ולבעור: (ד) 'יבדק לאחר הפסח⁽¹¹⁾. וכל הדריקות צריך להיות (ט) כגון ובחורין ובסדקין, ואפלו כשבודק ביום:

שער הציון

(כד) חק-יעקב וחי-אדם: (כח) דרך-החיים: (כו) וגם לפי מה דנאמרינן דבדאורייתא לא אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו, בודאי יתור לבטל במקום שהוא, דכיון שאינו בביתו ואינו יכול לקים בדיקה ובטול יש עליו מצות עשה ד'משפחתי', ושמה לא יעשה השליח שליחותו: (כז) מגן אברהם ושי"א: (כח) דרך-החיים: (כט) צ"ח באר הלקה: (ל) רמב"ם: (ג) אפלו אם נזכר לאחר שכתב הגיע עשה ששית ונאסר בהנאה אפלו הכי מחב לבדק, ולא גורין שמה יבוא לאכלו כשימצא החמץ, כיון שהוא עצמו חסד לבדק אחרי ולבעור לו חשינן לזה [נקרא בחמץ, ודלא כרבי יהודה], וזהו פנות המחבר במה שכתב 'באין עשה שזכר מהיום': (ג) אף דאז אינו עובר בכל נראה אפלו אם יש חמץ בביתו, מכל מקום גורין דלמא אתי למיכל מנה כשיצאהו באקראי נ"מ ושי"א: (ד) מגן אברהם ושי"א וחק-יעקב: (ה) ב"ח, ואלוהי רבה חסדים לדעתו וכתב שכן מצא בספר אמונל כתיבת-יד. והנה אף דרב אחרונים העתיקו דעת הש"י והמגן אברהם שהביא משמעות התוספות והסמ"ג דאף ביום-טוב עצמו בודק וכן נראה לכאורה מפשיטתא לשון הר"ף והרא"ש, צ"ח שם, מכל מקום מצאתי חבל ראשונים דכתבו בהדיא דביום-טוב עצמו לא יבדק, הלא הנה הר"ף גיאת בספרו מאה שערים ובחורשי הריטב"א על פסחים ורבו מנוח בפרושו על הרמב"ם וספר מהנהיג: (ו) הנה דמלוי בפלגת הפוסקים לקמן בסימן תמו"ו אם הן דאמרינן: המוצא חמץ ביום-טוב בופה עליו דוקא ולא יטלטלו, מזרי רק בבטול, אבל בלא בטול יוכל לטלטל ולבעור⁽¹⁹⁾, ממילא בענינו בלא בטול יבדק אפלו ביום-טוב, ולהפוסקים דסביר דאפלו בלא בטול לא יטלטלו, הכי נמי בכל גווי אין לו לטלטל⁽¹⁴⁾, צ"ח שם בפרי חזק: (ז) חק-יעקב ופרי מגדים: (ח) צ"ח אלהי רבה ושלחן-ערוך הגר"ז: (ט) אחרונים. אכן אם בודק ביום-טוב, אפלו לדעת המתיירין צריך עיון אם מותר להדליק נר בשביל זה ביום⁽¹²⁾ אפלו היכא שלא בשול⁽¹³⁾, ובבטול בודאי אין להדליק נר, ועל-כן טוב לזכות הדריקה על חלי-המועד: